

folyamán próbáltuk ébresztgetni az örmény öntudatot. A gyermekek hetente kétszer örmény szavak, szertartásba beépült örmény énekek tanulásával töltötték az időt. A nyelvgyötrésnek beért a gyümölcse, amikor boldogan és büszkén bekapcsolódtak a mise énekeibe.

Az örmény egyházi szolgálatokat ellátó nyugdíjas *Pál Sándor* plébános is kitartóan foglalkozott a gyermekekkel a vasárnapi szentmisék után.

Az ünnep reggelén a gyerekeket *Hajdó István* főesperes vezette a templomba, hiszen szárnyai alá tartozik a maroknyi örmény sereg. A szentmisét Pál Sándor celebrálta, melynek elején a főesperes azt az óhaját, kérését fejezte ki, hogy imádkozzanak a hívek az öt gyerekért, hátha valamelyikük pap lesz néhány év múlva.

Az Oltáregylet hölgytagjai is lázasan készülődtek: az asztalon finomságok sorakoztak, sütemény, tejeskávés és hagyományossá vált torta.

A szép templomi ünnepet ugyanis az ebédelői fogadás tette teljesebbé, ahol *dr. Simon Istvánné* a következő üdvözlőbeszédet mondta:

"Drága elsőáldozó gyermekek! - Tavalyelőtt az örmény templom harangjának kondulására négy, a tavaly már hét, az idén pedig öt elsőáldozó vonult fel. Nagyon örvendek, hogy megértettétek a harangok hívó szavát és vonzalmat érezték az ősi templom iránt. Ez a vonzalom főképp az Úr Jézus iránti vonzalom, ami nemcsak a mai napra szól, hanem kíséreljen Benneteket életetek utolsó szívdobbanásáig. /.../ Imádkozzatok naponta /.../ nemzetünkért, amelynek Ti vagytok és lesztek jövő pillérei. Reményik Sándor szavai lebegjenek előttetek: Ne hagyjátok a templomot, a templomot s az iskolát."

Végül átnyújtották az Oltáregylet ajándékát, mely imakönyvből és rózsafüzérből állt. A gyermekek boldogan mutogatták az iskolában imakönyveiket, és újságolták, hogy örményül énekeltek az elsőáldozási misén.

Lejegyezte: *Fejér Ilona* hitoktató
Gyergyószentmiklós, 2001. május 25.

Májusi témáink a klubesten...

..és nemcsak ott....

A legutóbbi, május 17-i találkozó a Fővárosi Örmény Klubban ismét nagyon sok érdeklődőt vonzott és ismét méltó megemlékezések, komoly, érdekes témák szerepeltek a műsorban.

Lévén májusban az *Anyák napja*, a jelenlévők ezúttal a háziasszony, *dr. Issekutz Sarolta* bevezető szavai után *Várady Mária* előadásában kaptak lendületesen előadott, igazi Anyák napi-verset. Klubestünk is Jakabffy-jegyben zajlott, ugyanis *B. Kovács Júlia* tartott érdekes, részletekbe menő előadást, amelyben egyebek között idézett *Bakk Miklós* politológus cikkéből (lásd a 9. oldalon), előadása részleteit közöljük.

Részben a klubesttel, részben a lapunk jelen számának igen fontos alaptémáját képező Jakabffy - megemlékezésekkel kapcsolatos további néhány cikkünk: *dr. Issekutz Sarolta*, mint meghívott előadó a Szatmárnémetiben tartott *VI. Jakabffy Napok* konferenciáján, 2001 május 19-én tartott előadásának rövidített szövegét közöljük. Előadásának igen komoly visszhangjáról fogalmat alkothatnak Olvasóink a lap elején közölt erdélyi sajtócikkek alapján. A konferencia résztvevői ugyanis először kaptak összefoglaló, megdöbbentő képet az örmény-magyarországi állapotával kapcsolatos problémákról.

A Jakabffy-témával kapcsolatban felhívjuk Olvasóink figyelmét arra is, hogy ezzel kapcsolatos Amma tisztelendő rövidke, ima-jellegű beszéde is, amelyet Jakabffy Elemér sírjánál mondott a koszorúzás alkalmával.

Tehát, Jakabffy Elemérről emlékezve *Bálintné Kovács Júlia* a Fővárosi Örmény Klubban 2001. május 17-én előadást tartott, amelyből részletek következnek.

Az előadó *Nemeskürty István* szavaival kezdte:

"A múltat nem lehet tőlünk elvenni. De az csak akkor a miénk, ha ismerjük" Mindenek előtt meg kell vallanom: Az utóbbi években meggyőződtem róla és szeretnék meggyőzni másokat is arról, hogy a mi kis népcsoportunk - a magyarörmények - történelme, múltja, "életrajza" bővelkedik briliánsan fénylő, csillogó drágakövekben, tele van értékes emberekkel, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, és Erdélyország is újra - akár csak Bethlen Gábor idejében - Tündérország legyen.

Nekünk, késői utódoknak feladatunk, hogy felkutassuk, számba vegyük és felmutassuk a 330 éve Erdélybe települt, az 1791-es kolozsvári országgyűlésen "honosított" és valóban otthonra találó, magyarrá lett őseink - a történelmi, nemzetalkotó örménység - történetét, munkásságát. Ez a mi dolgunk. Ez a **mi** dolgunk - és ez nem kevés.

Jakabffy Elemér a maga idejében és helyén éppen olyan jelentős személyiség volt, mint *Lázár Vilmos, Kiss Ernő, Czetz János, Hollósy Simon, Csiky Gergely, Petelei István, Merza Gyula, Czárán Gyula* és a többiek, akiknek munkásságára rászállt a feledés pora, amit nekünk kell eltávolítanunk, saját magunk és őseink értékeinek megismeréséért és megismertetéséért. És nem elég a jót akarni, de tenni, tenni kell. Nem elég a régi értéket megbecsülni, de **új** értékeket kell felmutatni, alkotni, teremteni.

"Erdélynek nemcsak volt, hanem lesz még aranykora. Ha a számtalanszor elpusztított Erdély poraiból főnixként mindig megelevenedett, akkor még inkább hihető, hogy a szülőföld számtalan gyermekének kitartása, hite, erőfeszítése előbb-utóbb meghozza gyümölcsét" - biztat egy írásában *dr. Czirják Árpád* érseki helynökünk (2000 május 27. Szabadság c. lap).

Ugyanebben bízott, ezért munkálkodott Jakabffy Elemér is, aki Trianon után - akárcsak *Kós Károly* - hazajött Erdélybe, hogy megalázzott és megszorított népét képviselje, annak szószólója legyen.

Ma születésének 120. évfordulójára emlékezünk.

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban olvassuk: az örmény származású Jakabffy Elemér jogi tanulmányainak elvégzése után, 1904-ben jelenteti meg első munkáját: *Mit kell tennünk, első sorban a gazdasági cselédkérdés megoldása érdekében?* címmel Budapesten. 1907-ben ügyvédi irodát nyitott Lugoson. Ügyvédként dolgozott szülővárosában, nemzeti szabadelvűpárti programmal a németbogsáni választókerület országgyűlési képviselője volt (1910-18). 1910-ben országgyűlési képviselővé választják a boksabányai kerületben a Tisza István vezette Nemzeti Munkapárt tagjaként, s ezt a tisztségét 1918-ig megőrzi. Jelen van a Monarchia bukását jelentő, utolsó bécsi parlamenti ülésen.

Az I. világháború után a romániai magyar közéletben fejtett ki széles körű tevékenységet. 1920 után szülővárosában, immár Romániában marad, és bekapcsolódik a magyar kisebbség jogvédő, politikai harcába. 1924-ben a megalakult Magyar Párt egyik alelnökévé választják. 1928-ban Bihar megyei, 1932-ben Szatmár megyei képviselővé választják. 1935-ben újraválasztják a Magyar Párt országos alelnöki tisztségébe. A párt reformszárnyának képviselője.

Hevesen visszautasította az antiszemitizmust, a fajelméletet, az erőszakos asszimilációt, a fasiszmust és háborút, (...) a spanyol polgárháború idején a baszkok és katalánok mellett kiállt, helytelenítette Mussolini szlávellenes kijelentéseit (...). Hirdette a román néppel való barátságot (...).

Életének jelentős alkotása a *Magyar Kisebbség* című folyóirat, melyet 1922-ben alapított *Sulyok Istvánnal* és *Willer Józseffel* (...).

Sulyok kiválása után 1939-ben Willerrel együtt szerkeszti tovább a lapot egészen annak 1942-ben történt megszüntetéséig. 1923-tól kiadja a lap *Glasul Minoritatilor* című testvérfolyóiratát, mely 1926-tól német és francia szövegeket is közölt. Különnyomatait *Bánsági és Erdélyországi Füzetek* címmel szociológiai és politikai, ill. művelődés- és

helytörténeti sorozatként jelentette meg. Mint nemzetiségpolitikus a romániai magyarság képviselőjében több ízben részt vett a genfi nemzetközi népkisebbségi konferenciákon, békés megoldást keresve az olasz és német fasiszta háborús törekvésekkel szemben; mint lapszerkesztő a romániai magyar szociográfiai és szociológiai kutatás előmozdítója, a kisebbség- vagy nemzetiségtudomány szervezője, a történelmi hagyományok és a helytörténet ápolója. "Engedjessék meg nekem, hogy ebben én a kétszeresen megszenvedett identitás megbecsülését érezzem". (...)

Mivel a Fővárosi Örmény Klubban vagyunk, szükségesnek érzem, hogy mindennek előtt Jakabffy Elemér örmény eredetéről szóljak, kiegészítve mindazt, amit e családról Szongott Kristóftól és Gudenus János József munkájából tudunk. Forrásmunkám e tekintetben magának Jakabffy Elemérnek kézzel írott füzetecskeje, amelynek címkéjén ez áll: *Az 1760 május 8.-án megnesemített Jakabffy család házagos genealógiája*.

A nemességet a szamosújvári kereskedő Jakabffy Miklós és Simon kapta Mária Teréziától.

A füzetecske II. fejezetéből idézek: a nemességet szerző Simon felesége Issekutz Manuság volt. Csak egy fiáról tudunk (később a Károllyal folytatott levelezéseiben már 6 gyermeket említenek, Gudenus 7-et sorol fel), Kristófról, aki 1737 augusztus 13.-án született Szamosújváron és kétszer nősült. Első feleségét Sákár Annának, a másodikat Kövér Sárának hívták. Ez a Sára annak az ugyancsak szamosújvári Kövér Tódornak a leánya lehet, aki az 1781-es és 1782. években megtartott bécsi és temesvári árveréseken örményként elsőnek temes-megyei birtokot vett, s aki "1804-ben a birtokvásárlás kapcsán szerzi a nemességet - gyermekeivel, köztük Sárával együtt - a megvett birtoktól kapja az előnevet (rétháti). Leszármazottai a 19. század végéig birtokoltak a községben " olvassuk dr. Jakabffy Elemér: *A bánóság magyar társadalmának kialakulása a XIX. század folyamán* (a szerző kiadása 1940). Ebből idézek tovább is: "Krassó megyében a XIX. sz. első felében az adomány nyerőknek csak kisebb része került ide már nemességgel. A felsoroltak közül csak kettő, kökösi Orbók Ernő és talán Kiss András a fajmagyar, mert a többi között azok sem ilyenek, akiknek neve magyar hangzású. (A Bernátfy családot régebben Beznyikovicznak hívták, a Jakabffy örmény, a Fogarassy román eredetű család)."

Tehát Jakabffy Elemér akkor is büszkén vallotta és vállalta örmény eredetét is, amikor a "fajmagyarság" volt divat.

De térjünk vissza a szamosújvári Simon fia Kristófhhoz és feleségéhez, Sárahoz és a füzetecskehez.

"Gyermekeik közül a legidősebb Simon volt, aki az 1839 november 23.-án Bécsben kelt és a Magyar Országos Levéltárban őrzött végrendeletében öt fivérrel és két nővérről tesz említést, vagyis nyolcan voltak életben 1839-ben. Jakabffy Elemérről szólva itt és most Simonról és Miklósról kell beszélnünk. (Bár a többi is nagyon érdekes lenne). Idézek a *Zaguzsén - a családi fészek* c. kéziratból:

"Mivel a Bánóság egész területén a kincstári birtokok (...) csekély jövedelmet hoztak, érthető, hogy a királyi biztos már a magyar uralom kezdetén, 1779-ben az egész országban közhírré tette, hogy a délmagyarországi kincstári jószágok kedvező feltételekkel megszerezhetők (...)

A kincstári birtokok értékesítése az un. *'donatio mixta'* révén történt. Királyi adománnyal, de azért az igénylőnek meg kellett fizetni a birtok becsértékét.

Ilyen donatio mixta formájában jutott Zaguzsén község ismét földesurak birtokába 1808 nov. 11.-én. E napon impetráltattak ünnepélyes módon Jakabffy Simon, Krassó vármegye alispánja és testvére Jakabffy Miklós, vármegyei aljegyző (...) (akik) az adományozott Zaguzsén községért a királyi kincstárnak 20.000 forintot fizettek, miként ez, az utóbb, 1811. június 7-én Bécsben kiállított és Ferenc császár és király által aláírt díszes okmányból is

kitűnik. A kincstár tehát elég jó üzletet csinált a királyi kegy megnyilatkozása kapcsán, amely - mint a diplomából kitűnik - az érdemeket jutalmazta. Hiszen a másfél évtized előtt még 79 forint 77 krajcárt jövedelmező ingatlan vételára fejében kapott 20.000 forint még a pénz elértéktelenedésének figyelembevételével is lényegesen nagyobb kamatot hozhatott."

Jakabffy Simon (aki 20 évig volt Krassó megye alispánja), ritkán látogatott Zaguzsénre még 1822 előtt is, ezután már csak, mint öccse vendége egyszer-kétszer, hiszen 1822 tavaszán a helytartótanács tanácsosaként Budára költözött, innen pedig 1828 februárjában Bécsbe, mint a Magyar Kancellária elnöki tanácsosa, és a Szent István Rend vitéze. Miklós ellenben, elhagyva a megyei szolgálatot, több időt szentelhetett a birtok kezelésének és a gazdálkodás belterjesebbé tételének. Mivel Simon nem nősült és hivatása végleg elszakította Krassó vármegyétől, kérelmet terjesztett az uralkodó elé: engedné meg, hogy birtokát Miklós öccsére ruházza. Ezt az engedélyt Ferenc császár és király 1833 szeptember 12-én megadta, és így ettől az időponttól Zaguzsén egyedüli földesura Jakabffy Miklós lett. Ő minden kétséget kizáróan az imént bemutatott dr. Jakabffy Elemér vérszerinti dédapja; és itt újra a füzetecskéből idézek.

"Miklós Krassó megye táblabírája (...) Felesége Groszkopf Eliz bécsi polgárleány, akit 1805-ben (tehát még a zaguzsényi birtok megszerzése előtt) 29 évesen teherbe ejtett, de nemesi gögből akkor feleségévé nem tett, hanem vele látszatházasságot kötött egy Kapil Ferenc nevű, Magyarországból (Iglából) érkező iparossal. De az életközösséget Elizzel megszakítani nem tudta és tőle Imre, Gyula, Karolina, Berta és Charlotta gyermekei születtek. Mikor Kapil Ferenc 1828-ban meghalt, özvegyét törvényes hitvesévé tette és tőle származó öt gyermekét örökbe fogadta. A két fiúnak 1840-ben a Jakabffy nevet, a nemességet és a zaguzsényi birtokot megszerezte."

(Az első fiú) "Imre 1805 dec. 5-én született Lugoson, meghalt 1871 okt. 17-én Zaguzsénban. Krassó megye táblabírája, okleveles ügyvéd." Elég későn nősült, 1843 június 24-én, felesége Glósz Paulina. Négy gyermekük volt, három fiú és egy lány."

És újra az önéletrajzból:

"Mint Jakabffy Imre és Zsidák Ilona első gyermeke 1881 május 17-én születtem Lugoson.

Erről az eseményről a *Krassó-Szörényi Lapok*, a város magyar hetilapja következőleg emlékezett meg: *'Nagy családi öröm érte Jakabffy Imre urat, árvaszékünk nagyrabecsült elnökét: ugyanis kedves neje egy egészséges fiúgyermekkel ajándékozta meg. Jakabffy úrnak számos tisztelői siettek a boldogságban úszó apának gratulálni. Mi is szívből gratulálunk jó szomszédunknak.'*

A sajtó figyelme tehát elég korán reám irányult. Keresztelőmről is beszámolt, közölve, hogy ez a Notre Dame-ok lugosi kápolnájában ment végbe, Krvesz Vilmos bogsáni lelkész tett az Anyaszentegyház tagjává és Elemér Ágoston nevet nyertem.

A betűvetés megkezdése előtről csak egy komoly emlékem él, anyám súlyos betegsége, mikoris Budapestről lehozatták Kétly tanárt, aki félretetett minden orvosságot, csak új étrendet írt elő és anyám meggyógyulása rövidesen megindult. Olyan sokat hallottam akkor az orvosi tudásnak erről a sikeréről, hogy ez emlékeim között maradt.

A lugosi (akkor még) róm. kat. gimnázium igazgatója: Billmann Márton atyámat arra kérte, engedje, hogy ő kezdhesse agyam művelését, ő lehessen tanítóm. Első tanórám és utána két párbeszéd felejthetetlen marad.

'Billmann bácsi' azt kérdezte, amikor először ültünk egymással szemben, ültem-e már vonaton? Büszkén adtam a választ: már többször megtettem az utat Lugos és Zsena között.

- És tudod-e, mitől indul ez a vonat? – kérdezte tanítóm. Erre feleletet már nem adhattam. Ekkor, reám nagy benyomást tett előadásba kezdett. Elmagyarázta, hogyan lesz a vízből gőz, ennek milyen nagy feszítő ereje van, hogyan észlelték ezt az emberek és most milyen nagyszerűen használják fel, amit megtudtak. - Miután a kiváló pap ezzel befejezte az első leckét, az ebédnél atyám megkérdezett, tudom-e már leírni az i betűt? Tagadó választ adtam.

Hát az a-t? Azt sem. Hát akkor mit tanultatok, volt további kérdése. Erre pontosan elmondtam, mit hallottam a gőz fészítő erejéről, ami vonatokat indít és kazánokat robbant. Másnap, az óra előtt atyám emígyen üdvözölte Billmant: Főtisztelendő Uram! A fiam pontosan elmondotta, mitől indul a gőzgép, de talán előbb mégiscsak írni-olvasni kellene tudnia. Írni-olvasni előbb-utóbb minden gyermek megtanul, de gondolkodni olyan kevesen tudnak. Volt a bölcs válasz."

Hogy Jakabffy Elemér megtanult gondolkodni, azt egész élete és munkássága bizonyítja.

Ezután az előadó Jakabffy publicisztikai, írói munkájából adott ízelítőt - erre lapunk későbbi számában még vissza térünk - majd így folytatta:

Befejezésül még néhány perc figyelmet és türelmet kérek, hogy elmondhassam: meggyőződésem szerint Jakabffy Elemér érzékenysége a nemzetiségek jogvédelme iránt, felelőssége népe iránt génjeiben hordozott "program" volt. Ősapja, Hágopián - judex Jacobus Christophorus (Jakabffy Kristóf) már főbírája volt a Szamosújváron várost alapító közösségnek, az ő neve maradt fenn első főbíróként a levéltári anyagban, mert az 1700-1714-ig terjedő jegyzőkönyvek megsemmisültek. Őt követte fia, ifjabb Jakabffy Kristóf, de apja is szenátor tanácsos maradt, és egyházi főgondnok. A nemességszerző Miklósnak és Simonnak is volt Kristóf nevű fia, a Miklósé 1768-1770 között, majd 1785-1791 között, míg Simon fia újra csak ifj. Jakabffy Kristófként 1780-82 között volt Szamosújvár főbírája. Mindannyian fontos feladatokat töltöttek be az egyház életében is.

"Megfigyelve a Jakabffyak múltját, arra a meggyőződésre jutottam, hogy azok némelykor csacsiságot csinálhattak ugyan, de becsstelenséget tudtommal eddig nem követett el egyik sem! Ennek tudata jóleső érzéssel tölti el lelkemet!" "Leányaim mindketten szerencsés házasságot kötöttek. Zsuzsi férje Köves Elemér kohómérnök, országszerte elismert, egyik legjobb alumínium szakértő. (...) Az ő fia az én kis Kristóf unokám, akiből szeretnék - ha a jószágos Isten megengedi - Jakabffy Kristóft csinálni. Keresztelése már ezzel az intencióval történt. Nagyon intelligens, nagyszerű megjelenésű gyerek, még most! Hova fejlődik, nem tudhatom!"

(Köves Kristóf szül. 1946. nov. 29., a levél íródott 1950. dec. 4. Kőbánya)

Mi pedig, a Fővárosi Örmény Klub itt levő tagjai, magyarörmények és örmény-magyarok bárhol azt mondjuk: Jakabffy Elemér, nyugodjál békében, mert íme, nagy családod, az erdélyi bánsági és partiumi magyarság ma újra tanulni vágyik Tőled és bízva bízik abban, hogy elgondolásaidat, kijelölt utadat követve, anyaországi segítséggel kivívja azokat a jogokat, amelyek megilletik. Kérjed ehhez örmény ősapáink, ősanányáink segítségét is, hogy egyszer minden nép, kicsi is, nagy is, örmény is, magyar is, bárhol a Földön szabadságban éljen.

B. Kovács Júlia

Részletek dr. Issekutz Sarolta előadásából

2001. május 19

VI. Jakabffy Napok - konferencia

A magyarországi magyarörmény kisebbség harmadik évezredi törekvései

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék. . . "

Vörösmarty Mihály, nagy magyar költőnk ezen igazán magvas, szép idézetét választotta mottójául a magyarországi magyarörmények civil szervezete, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, amely minden kiadványán, rendezvényén, kiállításán olvasható.